FOLIA MUSEI HISTORICO-NATURALIS BAKONYIENSIS
A BAKONYI TERMÉSZETTUDOMÁNYI MÚZEUM KÖZLEMÉNYEI
Zirc, 35–2018; 151–156

VÉDETT ÉS RITKA BOGARAK RÉDE KÖRNYÉKÉRŐL

KUTASI CSABA

Magyar Természettudományi Múzeum Bakonyi Természettudományi Múzeuma
H–8420 Zirc, Rákóczi tér 3–5., E-mail: kutasi.csaba@nhmus.hu

KUTASI, CS.: *Protected and rare beetles (Coleoptera) from the surroundings of Réde (Bakony Mountains, Hungary)*.

Abstract: The coleopterous fauna was investigated from the surroundings of Réde between 2011-2017. Methods of research were the following: traps baited with red wine and bananas, pitfall trapping, sweep-netting, observations in the field. 110 pitfall trap samples were collected in several habitat types (beech forest, oak forest, acacia grove, pine forest, meadows, moorish habitat, riparian willow and alder) of 11 localities. Six Natura 2000 species (*Lucanus cervus* (Linnaeus, 1758), *Cerambyx cerdo* Linnaeus, 1758, *Morimus funereus* Mulsant, 1863, *Rosalia alpina* (Linnaeus, 1758), *Limoniscus violaceus* (P.W.J. Müller, 1821), *Cucujus cinnaberinus* (Scopoli, 1763)) are present among the 31 protected beetle species. The collected material includes 2 rare species *Neoplinthus porcatus* (Panzer, 1798), *Bembidion elongatum* (Dejan, 1831), comments about these are presented.

Keywords: Coleoptera, protected species, Natura 2000 species, Rhysodidae, Carabidae, Cerambycidae, Scarabaeidae, Lucanidae, Cucujidae, Elateridae, Buprestidae, Pyrochroidae, Curculionidae

Bevezetés

A Bakony-vidék a bogarak szempontjából is hazánk egyik legjobban kutatott területe, köszönhetően az 1962-ben indult „A Bakony természeti képe” kutatóprogramnak, azonban még ma is találunk olyan tájakat, amelyek bizonyos taxonok tekintetében kevéssé kutatottak a térségben.

Réde környékének vízi rovarfaunáját részletesen vizsgálták, Tóth Sándor a Bakonyban előforduló 56 szitakötő faj mintegy harmadát kimutatta a rédei patakok és tavak környékéről

(TÓTH 2007). A 2000-es évek elején végzett kutatás során számos vízirovart (Ephemeroptera, Coleoptera, Heteroptera, Trichoptera) közöltek Rédéről, ennek során csaknem 50 vízibogár is kimutatásra került (CSABAI et al. 2005).

A szárazföldi élőhelyek bogárfaunájáról csak az összefoglaló monográfia-kötetekben és cikkekben találuk szórványos adatokat. A településről egy cincérfajt (MEDVEGY 1987), 3 levélbogárfajt (ROZNER 1987), 4 cickányormányost (PODLUSSÁNY 1988) és 16 ormányosbogárfajt (PODLUSSÁNY 2007) közöltek, intenzívebb vizsgálatok nem folytak a területen.

Anyag és módszer

Réde Komárom-Esztergom megyében, a Súri-Bakonyalján található község. A Bakony utolsó bástyájaként emelkedik a Kisalföld fölé, jóllehet ez a magasság a 300 métert sem éri el, mégis ízelítőt ad a Magas-Bakony változatos természeti viszonyaiból. A gyepek, a tölgyesek és bükkösök mellett a vizes élőhelyek sokszínűsége járul hozzá a környék változatos élővilágához. A Cuhai-Bakony-ér mentén patakparti ligeterdők, az erdők belsejében fakadó források és patakok égeresei, valamint láp-és mocsárrétek találhatók.

Réde környékén 2011 és 2017 között 11 helyszínen, nyolc különböző élőhelyen (akácos, fenyves, gyep, égeres, láprét, tölgyes, bükkös, patakparti füzes) különböző gyűjtési módokkal (egyelés, fűhálózás, parttaposás, talajcsapdázás, palackcsapdázás, kérgezés) végeztünk mintavételezéseket. A talajszinten kialakult bogáregyütteseket 110 talajcsapdával vizsgáltuk. A lombkoronaszint bogáregyütteseiből 5 boros palackcsapdával (KUTASI & NÉMETH 2014) vettünk mintát.

A csapdákkal történt mintavételezések helyszíne, időpontja és módja:

Bakonyi TSz mellett, akácos, talajcsapda (10), 2011.04.28-10.28.
Hermann-kút-ér, égeres, talajcsapda (10), 2011.04.28-10.28.
Hosszú-hegy, tölgyes, talajcsapda (8), 2016.09.08-10.10.
Nagy-fenyvesi-legelő, száraz gyep, talajcsapda (10), 2016.09.08-10.10.
Nagy-fenyvesi-legelő, kaszáló, talajcsapda (6), 2016.09.08-10.10.
Nagy-fenyvesi-legelő, fenyves, talajcsapda (8), 2016.09.08-2017.07.12.
Vadász-berki-tető, bükkös, talajcsapda (8), 2016.09.15-2017.10.02.
Kis-tilos, tölgyes, talajcsapda (10), 2017.03.23-07.12.
Dobai-lapos, láprét, talajcsapda (10), 2017.04.12-10.02.
Cuhai-Bakony-ér, fűzfasor, talajcsapda (10), 2017.04.12-07.12.
Küllő-fej, égeres, talajcsapda (10) 2017.05.04-07.12.
Bakonyszentkirály: Hajmási-szél, száraz gyep, talajcsapda (10), 2017.05.04-07.12.
Kis-tilos, tölgyes, boroscsapda (2) 2017.05.12-07.12.
Agg-cser-tábla, tölgyes, boroscsapda (2), 2017.05.12-07.12.
Cuhai-Bakony-ér, füzes, boroscsapda (1), 2017.05.15-07.12.

Eredmények

A kutatások során 6 közösségi jelentőségű (*Lucanus cervus*, *Limoniscus violaceus*, *Cucujus cinnaberinus*, *Cerambyx cerdo*, *Morimus funereus*, *Rosalia alpina*) és további 25 védett bogárfajt találtunk Réde környékén, így összesen 31 védett bogárfajt sikerült kimutatnunk a település környékéről.

A talajcsapdákkal végzett intenzív kutatásoknak köszönhetően a legtöbb védett faj a futóbogarak (Carabidae) családjába tartozik (12). Ezt követi a védett cincérek (Cerambycidae) és ganéjtúró bogarak (Scarabaeidae) fajszáma (6 ill. 5). 3 szarvasbogárfajt (Lucanidae) és 5 családból (Rhysodidae, Elateridae Buprestidae, Cucujidae, Pyrochroidae) további 1-1 bogárfajt sikerült kimutatnunk Réde környékén. Az alábbi felsorolásban az előkerült védett fajok előfordulásának időpontját, helyét és a gyűjtés módját is megadtuk.

Védett bogarak listája

RHYSODIDAE - ÁLLASBOGARAK

***Omoglymmius germari* (Ganglbauer, 1891) – fogasvállú állasbogár:** Vadász-berki-tető, bükkös, 2017.08.24.

CARABIDAE - FUTÓBOGARAK

***Carabus cancellatus soproniensis* Dejean, 1826 – soproni ragyás futrinka:** Hosszú-hegy, tölgyes, tcs., 2016.10.10., Dobai-lapos, láprét, tcs., 2017.05.04., 06.12., 07.12, 08.24, 10.02., Kis-tilos, tölgyes, tcs., 2017.05.04., 07.12.

***Carabus convexus convexus* Fabricius, 1775 – kis selymes futrinka:** Nagy-fenyvesi-legelő, fenyves, tcs., 2017.05.04., 06.15., Dobai-lapos, láprét, tcs., 2017.05.04., 06.12., 07.12., Küllő-fej, égeres, tcs., 2017.07.12., Vadász-berki-tető, bükkös, tcs., 2017.07.12., 08.24., 10.02., Hermann-kút ér, égeres, tcs., 2011.07.08., 08.18., Bakonyi TSz mellett, akácos, tcs., 2011.07.08., 08.18.

***Carabus coriaceus coriaceus* Linnaeus, 1758 – közönséges bőrfutrinka:** Nagy-fenyvesi-legelő, kaszáló, tcs., 2016.10.10., fenyves, tcs., 2016.10.10., Hosszú-hegy, tölgyes, tcs., 2016.10.10., Vadász-berki-tető, bükkös, tcs., 2016.10.10. 2017.06.12., 07.12., 08.24., 10.02., Kis-tilos, tölgyes, tcs., 2017.05.04., Küllő-fej, égeres, tcs., 2017.06.12., Cuhai-Bakony-ér, fűzfasor, tcs., 2017.07.12., Dobai-lapos, láprét, tcs., 2017.07.12., Küllő-fej, égeres, tcs., 2017.07.12., Hermann-kút-ér, égeres, tcs., 2011.09.23., Bakonyi TSz mellett, akácos, tcs., 2011.08.18., 09.23., Hosszú-hegy, tölgyes, egyelés, 2016.09.08.

***Carabus germari exasperatus* Duftschmid, 1812 – dunántúli kékfutrinka:** Nagy-fenyvesi-legelő, fenyves, tcs., 2016.10.10., 2017.06.15., 07.12., Hosszú-hegy, tölgyes, tcs., 2016.10.10., Vadász-berki-tető, bükkös, tcs., 2016.10.10., 2017.07.12., 08.24., Küllő-fej, égeres, tcs., 2017.06.12., 07.12., Dobai-lapos, láprét, tcs., 2017.07.12., 08.24., 10.02., Kis-tilos, tölgyes, tcs., 2017.07.12., Hermann-kút-ér, égeres, tcs., 2011.07.08., 08.18., 09.23., Bakonyi TSz mellett, akácos, tcs., 2011.07.08., 08.18., 09.23., 10.28.

***Carabus glabratus glabratus* Paykull, 1790 – domború futrinka:** Bakonyi TSz mellett, akácos, tcs., 2011.08.18., 09.23.

***Carabus granulatus granulatus* Linnaeus, 1758 – mezei futrinka:** Küllő-fej, égeres, tcs., 2017.06.12., 07.12., Hermann-kút-ér, égeres, tcs., 2011.07.08., 08.18., Bakonyi TSz mellett, akácos, tcs., 2011.08.18.

***Carabus hortensis hortensis* Linnaeus, 1758 – aranypettyes futrinka:** Nagy-fenyvesi-legelő, fenyves, tcs., 2016.10.10., 2017.06.15., 07.12., Hosszú-hegy, tölgyes, tcs., 2016.10.10., Vadász-berki-tető, bükkös, tcs., 2016.10.10., Cuhai-Bakony-ér, fűzfasor, tcs., 2017.07.12., Kis-tilos, tölgyes, tcs., 2017.07.12., Hermann-kút-ér, égeres, tcs., 2011.07.08., 08.18., 09.23., 10.28., Bakonyi TSz mellett, akácos, tcs., 2011.05.26., 08.18., 09.23.

***Carabus nemoralis nemoralis* O.F. Müller, 1764 – ligeti futrinka:** Agg-cser-tábla, 2016.10.10., Nagy-fenyvesi-legelő, fenyves, tcs., 2016.10.10., 2017.05.04., 06.15., 07.12., Vadász-berki-tető, bükkös, tcs., 2016.10.10., 2017.05.04., 06.12, 07.12., 08.24., 10.02., Dobai-lapos, láprét, tcs., 2017.05.04., Kis-tilos, tölgyes, tcs., 2017.05.04., 07.12., Cuhai-Bakony-ér, fűzfasor, tcs., 2017.07.12., Hermann-kút-ér, égeres, tcs., 2011.07.08., 08.18., 09.23., 10.28., Bakonyi TSz mellett, akácos, tcs., 2011.07.08.

***Carabus nodulosus* Creutzer, 1799 – dunántúli vízifutrinka:** Küllő-fej, égeres, parttaposás 2017.05.04., tcs., 2017.06.12., 07.12.

***Carabus scheidleri vertesensis* Retezár, 1974 – vértesi változó futrinka:** Cuhai-Bakony-ér, tcs., 2017.06.15., 07.12.

***Carabus ulrichii ulrichii* Germar, 1824 – közönséges rezes futrinka:** Nagy-fenyvesi-legelő, fenyves, tcs., 2017.06.15., 07.12., Cuhai-Bakony-ér, fűzfasor, tcs., 2017.06.15., 07.12.

***Cychrus caraboides caraboides* (Linnaeus, 1758) – feketelábú cirpelőfutó:** Dobai-lapos, láprét, tcs., 2017.08.24., Hermann-kút ér, égeres, tcs., 2011.08.18., Bakonyi TSz mellett, akácos, tcs., 2011.08.18., 09.23., 10.28.

LUCANIDAE - SZARVASBOGARAK

***Lucanus cervus* (Linnaeus, 1758) – nagy szarvasbogár:** Agg-cser-tábla, maradvány, 2016.10.10., tölgy, boroscsapda, 2017.07.12, Cuhai-Bakony-ér, fűzfasor, tcs., 2017.07.12. Hosszú-hegy, maradvány, 2016.09.08., Kis-tilos, maradvány, 2017.03.23., tölgy, boroscsapda, 2017.07.12., Kastélypark, maradvány, 2016.09.08., Vadász-berki-tető, bükkös, tcs., 2017.07.12.

***Dorcus parallelipipedus* (Linnaeus, 1758) – kis szarvasbogár:** Agg-cser-tábla, maradvány, 2016.10.10., Kis-tilos, tölgyes, tcs., 2017.05.04., 07.12., Vadász-berki-tető, bükkös, tcs., 2017.06.12., 07.12., 08.24., 10.02., Cuhai-Bakony-ér, fűz, boroscsapda, 2017.07.12., Bakonyszentkirály: Hajmási-szél, gyep, tcs., 2017.07.12.

***Platycerus caraboides* (Linnaeus, 1758) – kis fémesszarvasbogár:** Vadász-berki-tető, bükkös, tcs., 2017.06.12.

SCARABAEIDAE – GANÉJTÚRÓK

***Protaetia aeruginosa* (Drury, 1770) – pompás virágbogár:** Agg-cser-tábla, tölgy, boroscsapda, 2017.07.12., Kis-tilos, tölgy, boroscsapda, 2017.07.12.

***Protaetia affinis* (Andersch, 1797) – smaragdzöld virágbogár:** Cuhai-Bakony-ér, fűz, boroscsapda, 2017.07.12.

***Protaetia fieberi* (Kraatz, 1880) – rezes virágbogár:** Agg-cser-tábla, tölgy, boroscsapda, 2017.07.12., Kis-tilos, tölgy, boroscsapda, 2017.07.12.

***Protaetia lugubris* (Herbst, 1786) – márványos virágbogár:** Cuhai-Bakony-ér, fűz, boroscsapda, 2017.07.12., Agg-cser-tábla, tölgy, boroscsapda, 2017.07.12., Kis-tilos, tölgy, boroscsapda, 2017.07.12.

***Gnorimus variabilis* (Linnaeus, 1758) – nyolcpettyes virágbogár:** Agg-cser-tábla, maradvány, 2016.10.10., Kis-tilos, tölgy, boroscsapda, 2017.07.12.

ELATERIDAE – PATTANÓBOGARAK

***Limoniscus violaceus* (P.W.J. Müller, 1821) – Kék pattanó:** Kastélypark, tölgyfa odvában, lárva, 2017.11.09.

BUPRESTIDAE – DÍSZBOGARAK

***Dicerca berolinensis* (Herbst, 1779) – bükkös díszbogár:** Vadász-berki-tető, röpnyílás, 2016.09.15., Kis-tilos, röpnyílás, 2017.03.23., Vadászház környéke, röpnyílás, 2017.07.12.

CUCUJIDAE - LAPBOGARAK

***Cucujus cinnaberinus* (Scopoli, 1763) – skarlátbogár:** Kis-tilos, tölgyes, tcs, 2017.05.04., Kastélypark, 2016.09.08., Posványos, lárva 2016.09.15., Cuhai-Bakony-ér, lárva 2017.04.12.

PYROCHROIDAE – BÍBORBOGARAK

***Schizotus pectinicornis* (Linnaeus, 1758) – kis bíborbogár:** Vadász-berki-tető, lárva, 2016.09.15.

CERAMBYCIDAE - CINCÉREK

***Aegosoma scabricorne* (Scopoli, 1763) – diófacincér:** Vadász-berki-tető, röpnyílás, 2016.09.15.

***Calamobius filum* (Rossi, 1790) – szalmacincér:** Nagy-fenyvesi-legelő, 2017.06.15.

***Cerambyx cerdo* Linnaeus, 1758 – nagy hőscincér:** Agg-cser-tábla, maradvány 2016.10.10., Kis-tilos, tölgyfán 2017.06.12., tölgy, boroscsapda, 2017.07.12.

***Cerambyx scopolii* Füssli, 1775 – kis hőscincér:** Agg-cser-tábla, tölgy, boroscsapda, 2017.07.12.

***Morimus funereus* Mulsant, 1863 – gyászcincér:** Vadász-berki-tető, bükkös, 2017.05.04., Vadászház környéke, 2017.07.12.

***Rosalia alpina* (Linnaeus, 1758) – havasi cincér:** Vadász-berki-tető, 2017.07.12., Vadászház környéke, 2017.07.12.

A védett fajokon kívül két ritka bogárfajt is találtunk a területen:

***Neoplinthus porcatus* (Panzer, 1798) – komlóormányos:** Európai elterjedésű faj (PODLUSSÁNY 2007), első bakonyi adata Litérről származik (KUTASI 1999). Tápnövénye a komló, a Cuhai-Bakony-ér mentén és a Nagy-fenyvesi-legelő fenyvesében, nedves völgyaljban, talajcsapdával mutattuk ki.

***Bembidion elongatum* Dejean, 1831 – nyúlánk gyorsfutó:** A Bakonyból korábban csak Bakonyszentkirályról ismertük (TÓTH 1973). 2011-ben a Hermann-kútnál patakparton nagy számban került elő, 2017-ben a Cuhai-Bakony-ér partján is kimutattuk. Homokos patakpartok ritka futóbogara.

Természetvédelmi vonatkozások

Kastélypark és a hozzá csatlakozó Kis-tilos erdőrész: Az idős erdőállományok és az elszállítatlan kidőlt fák miatt különlegesen értékes. Összesen 4 közösségi jelentőségű (*Lucanus cervus, Limoniscus violaceus, Cucujus cinnaberinus, Cerambyx cerdo*) és további 11 védett bogárfajt (*Carabus cancellatus, Carabus coriaceus, Carabus germarii, Carabus hortensis, Carabus nemoralis, Dorcus parallelipipedus, Protaetia aeruginosa, Protaetia fieberi, Protaetia lugubris, Gnorimus variabilis, Cerambyx scopolii*) mutattunk ki a területről. A helyi védelem rovartani szempontból is indokolt, hiszen sokféle szaproxilofág rovarfaj képes itt fennmaradni.

Küllő-fej, égeres a hozzá kapcsolódó Posványossal: A patakparti égeres és a csatlakozó vizes élőhelyek számos értékes fajt rejtenek. Egy közösségi jelentőségű (*Cucujus cinnaberinus*) és 4 védett bogárfajt (*Carabus coriaceus, C. germari, C. granulatus, C. nodulosus*) mutattunk ki a területről. A védett fajok száma ugyan nem túlzottan magas, viszont a dunántúli vízifutrinka (*Carabus nodulosus*) stabil populációja miatt az egyik legértékesebb élőhely a környéken.

Vadász-berki-tető, idős bükkös: Réde környékének egyetlen idős bükkállománya természetvédelmi szempontból jelentős bogárfajoknak nyújt élőhelyet. Összesen 3 közösségi jelentőségű (*Lucanus cervus, Morimus funereus, Rosalia alpina*) és további 10 védett bogárfajt (*Omoglymmius germari, Carabus convexus, C. coriaceus, C. germari, C. hortensis, C. nemoralis, Platycerus caraboides, Dicerca berolinensis, Schizotus pectinicornis, Aegosoma scabricorne*) mutattunk ki a területről. A bükköst érdemes lenne rezervátumnak megtartani, az állományban kidőlt bükkök a védett fajokon kívül további értékes fajoknak nyújtanak élőhelyet.

Irodalom

CSABAI, Z., MÓRA, A., BODA, P., CSER, B. & MÁLNÁS, K. (2005): Contribution to the aquatic insect fauna of the northern part of the Bakony mountains (Ephemeroptera, Coleoptera, Heteroptera and Trichoptera). – Folia Musei historico-naturalis Bakonyiensis **22:** 69-100.

KUTASI, CS. (1999): Ritka és jellegzetes Balaton-felvidéki bogárfajok (Coleoptera). – Folia Musei historico-naturalis Bakonyiensis **14**(1995): 67-78.

KUTASI, CS. & NÉMETH, T. (2014): Zánkai tölgyesek bogarai (Coleoptera) az erdőművelés tükrében. – Folia Musei historico-naturalis Bakonyiensis **31:** 115-132.

MEDVEGY, M. (1987): A Bakony cincérei. – A Bakony természettudományi kutatásának eredményei **19:** 106 pp.

ROZNER, I. (1987): Adatok a Bakony hegység levélbogárfaunájához II. (Coleoptera: Chrysomelidae, 1968-1984). – Folia Musei historico-naturalis Bakonyiensis **5**(1986): 39-56.

PODLUSSÁNY, A. (1988): A Bakony hegység cickányormányos faunája (Coleoptera: Apionidae). – Folia Musei historico-naturalis Bakonyiensis **7:** 75-100.

PODLUSSÁNY, A. (2007): A Bakony ormányosbogár-faunája (Coleoptera: Brachyceridae, Curculionidae). – A Bakony természettudományi kutatásának eredményei **30:** 224 pp.

TÓTH, S. (2005): A Bakonyvidék és a Balaton-medence szitakötő-faunája (Insecta: Odonata). – A Bakony természettudományi kutatásának eredményei **29:** 224 pp.

TÓTH, L. (1973): A Bakony hegység futóbogár-alkatú faunájának alapvetése (Coleoptera: Cicindelidae et Carabidae). – A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei **12:** 275-351.